

Factors Affecting the Attractiveness of Ecotourism and Geotourism in Khorramabad Township

somayeh jahantighmand¹ | Mostaf Hadavand Mirzaei^{2✉}

1. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.
E-mail: s_jahantigh@pnu.ac.ir
2. Corresponding author, Associate Professor, , Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran. E-mail: jam_mostafa88@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article Article history: Received 2021/11/07 Received in revised 2022/05/20 Accepted 2022/07/10 Published 2022/07/11 Published online 2026/06/22 Keywords: Nature-centered tourism, ecotourism, geotourism, attraction attractions and objectives, Khorramabad Township.	The development of nature-based tourism depends on the introduction and attention to natural tourism attractions. In fact, identifying the factors affecting the attractiveness of ecotourism and geotourism sites is among the most important issues in the development of tourism and naturalization of an area. Accordingly, the purpose of this paper is to investigate the factors affecting the attractiveness of tourist and geotourism locations in the study area. This research is applied in terms of purpose and descriptive-analytic in terms of method. The data collection tools are questionnaires and interviews. The statistical population of the research comprises experts and specialists in Tourism in Khorramabad, Lorestan province. In this research, 50 experts and natural tourism specialists were selected as samples. The research results indicate that four factors—ecotourism and geotourism products, natural assets, development of tourism infrastructure, and creation of opportunities for a nature-centered tourism boom—are the most important factors in increasing the attractiveness of tourist and geotourism sites. Also, the results showed that strengthening regional tourism infrastructure, private sector investment in tourism, recognition of natural tourism capacities and attractions, and planning for their development are the most important strategies for the development of natural tourism in Khorramabad.

Cite this article: jahantighmand, somayeh., & Hadavand Mirzaei, Mostaf. (2026). Factors Affecting the Attractiveness of Ecotourism and Geotourism in Khorramabad Township. *Applied Researches in Geographical Sciences*, 26 (81), 236-249. DOI: <http://dx.doi.org/10.66224/jgs.26.81.4>

© The Author(s). Publisher: Kharazmi University

DOI: <http://dx.doi.org/10.66224/jgs.26.81.4>

Extended Abstract

Introduction

Among various types of tourism, nature-based tourism, particularly ecotourism and geotourism, has experienced the fastest growth rate (10 to 30 percent annually) compared to other tourism forms (Nyaupane et al., 2004). Ecotourism is defined as responsible travel to natural areas that promotes environmental conservation and supports sustainable development (Jensen, 2018). Geotourism, as a branch of nature-based tourism, considers geomorphological features, rivers, mountains, and valleys as focal attractions for tourists (Karadimitriou & Pappas, 2019). The development of natural tourism has significant impacts on the economic, social, and cultural status of the world and provides real prospects for sustainable and inclusive economic growth (Postma et al., 2017). Among the factors affecting the development of nature-based tourism, attention to the attractiveness and popularity of tourism destinations is of particular importance. Researchers have shown that the growth of nature-based tourism depends on increasing the attractiveness of tourism places and destinations (Mehta, 2013; Ma et al., 2018). Lorestan Province, particularly Khorramabad Township, is a land with moderate and mountainous climate that was recognized as the capital of geotourism in Iran in 2014. The presence of various natural potentials such as the high Zagros Mountains, oak forests, and beautiful waterfalls (Bisheh Waterfall, Gerit Waterfall, Haft Cheshmeh Waterfall, and Nojian Waterfall) has increased the importance of ecotourism and geotourism in this region. Therefore, the present study aims to investigate the factors affecting the increase in the attractiveness of tourism and geotourism places in Khorramabad Township. The research questions are: What are the most important factors affecting the increase in the attractiveness of tourism and geotourism attractions in Khorramabad Township? What are the most important strategies for increasing the attractiveness of natural attractions in Khorramabad Township?

Material and Methods

The present research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. The study area is Khorramabad Township, located in the center of Lorestan Province, situated in the high Zagros region. Data collection tools included questionnaires, observation, and interviews. The statistical population consisted of experts and specialists in the field of tourism in Khorramabad Township, Lorestan Province. Using purposive sampling, 50 experts and specialists related to natural tourism were selected as samples. To answer the research questions and analyze data, statistical methods (descriptive and inferential) and qualitative analysis were used. The logistic regression model was employed to identify factors and indicators affecting the attractiveness of tourism places. The radar model was used to identify the most important strategies for increasing the attractiveness of ecotourism and geotourism attractions based on experts' opinions. The validity of the questionnaire was confirmed through content validity by five experts. Reliability was assessed using Cronbach's alpha coefficient, which was calculated at 0.96, indicating acceptable reliability of the measurement tool.

Results and Discussion

The results of the logistic regression model (Hosmer-Lemeshow test: $\chi^2 = 39.002$, $p = 0.000$) confirmed the model's significance and goodness of fit. The findings indicated that four factors are the most important in increasing the attractiveness of tourism and geotourism places in Khorramabad Township. First, ecotourism and geotourism tourism products (impact coefficient: 0.736) were identified as the most important factor. Pristine natural landscapes, four-season climate, wildlife, and vegetation cover of the region all act as effective variables in providing ecotourism and geotourism products. Second, conservation of natural assets (impact coefficient: 0.682) was the second most important factor. Among its indicators, preserving the regional environment, promoting local tourism attractions through mass media and social networks, managing tourism sites, and having environmental programs in the region had the greatest effect. Third, preservation and development of tourism infrastructure (impact coefficient: 0.491) was identified as the third factor. Transportation infrastructure, development of tourist attraction equipment, preservation of public and tourism spaces, and creating rest areas in nature were important indicators. Fourth, opportunities for tourism boom (impact coefficient: 0.446) was the fourth factor. Specialized tourism services, tourism enterprises, accommodation and food services, and travel agencies were effective in this regard. Regarding strategies, the radar model showed that strengthening regional tourism infrastructure (31%), private sector investment in tourism (22%), and recognition of natural tourism capacities and attractions (17%) were the top three priorities. Other strategies included advertising digital tourism platforms, active participation of all stakeholders in tourism management, encouraging people to observe conservation regulations, and establishing nature-based tourism cooperatives.

Conclusion

The overall results demonstrated that in nature-based tourism development, unlike human-oriented tourism, the ecotourism and geotourism products themselves and the conservation of natural assets play the greatest role. Nature itself is the most important factor for attracting tourists and developing this type of tourism. The most important strategies for developing natural tourism in Khorramabad include strengthening tourism infrastructure, encouraging private sector investment, recognizing natural tourism capacities, advertising digital tourism platforms, protecting natural landscapes, and stakeholder participation in natural tourism management. Achieving sustainable tourism development in this township requires not only the participation of governmental organizations but also the conscious involvement of all relevant stakeholders and strong political leadership to ensure broad participation and consensus-building.

عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریسم و ژئوتوریسم شهرستان خرم‌آباد

سمیه جهان تیغ مند^۱، مصطفی هداوند میرزایی^۲

۱. استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: s_jahantigh@pnu.ac.ir
۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: jam_mostafa88@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	توسعه گردشگری طبیعت گرایانه وابسته به معرفی و توجه به جذابیت جاذبه‌های گردشگری طبیعی است. در واقع، شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت مکان‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی از جمله مهم‌ترین موضوعات در توسعه گردشگری و طبیعت‌گردی یک منطقه است. با توجه به این موضوع، هدف پژوهش حاضر نیز بررسی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت مکان‌های توریستی و ژئوتوریستی در منطقه مورد مطالعه می‌باشد. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. ابزار گردآوری داده‌ها و اطلاعات پرسش‌نامه و مشاهده می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، کارشناسان و متخصصان حوزه گردشگری شهرستان خرم‌آباد در استان لرستان می‌باشد. در این پژوهش ۵۰ کارشناس و متخصص مرتبط با گردشگری طبیعی به‌عنوان نمونه انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از مدل رگرسیون و تحلیل کیفی استفاده شد. نتایج پژوهش گویای آن است که به ترتیب چهار عامل محصولات گردشگری اکوتوریستی و ژئوتوریستی، حفاظت دارایی‌های طبیعی، حفظ و توسعه زیرساخت‌های گردشگری و ایجاد فرصت‌هایی رونق گردشگری طبیعت‌محور مهم‌ترین عوامل افزایش جذابیت مکان‌های توریستی و ژئوتوریستی می‌باشند. همچنین نتایج نشان داد که تقویت زیرساخت‌های گردشگری منطقه، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در گردشگری و شناخت ظرفیت‌های گردشگری طبیعی و جاذبه‌های گردشگری و برنامه‌ریزی برای توسعه آن مهم‌ترین راهبردهای توسعه گردشگری طبیعی در شهرستان خرم‌آباد می‌باشند.
تاریخ دریافت:	
۱۴۰۰/۰۸/۱۶	
تاریخ بازنگری:	
۱۴۰۱/۰۲/۳۰	
تاریخ پذیرش:	
۱۴۰۱/۰۴/۱۹	
تاریخ انتشار:	
۱۴۰۱/۰۴/۲۰	
تاریخ انتشار آنلاین:	
۱۴۰۵/۰۴/۰۱	
کلیدواژه‌ها:	
گردشگری طبیعت‌محور، اکوتوریسم، ژئوتوریسم، جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌ها، شهرستان خرم‌آباد.	

استناد: جهان تیغ مند، سمیه؛ و هداوند میرزایی، مصطفی (۱۴۰۵). عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریسم و ژئوتوریسم شهرستان خرم‌آباد. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۶ (۸۱)، ۲۴۹-۲۳۶.

<http://dx.doi.org/10.66224/jgs.26.81.4>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه خوارزمی تهران.

مقدمه

از بین انواع گردشگری، گردشگری طبیعت‌محور یا اکوتوریسم و ژئوتوریسم هستند که سریع‌ترین رشد (۱۰ تا ۳۰ درصد در سال) را در میان سایر انواع گردشگری داشته‌اند (Nyaupane et al, 2004). به همین دلیل، اکوتوریسم و ژئوتوریسم به‌عنوان یکی از ارکان مهم صنعت گردشگری توجه گردشگران بسیاری را به خود جلب کرده (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۸۳) و به‌عنوان وسیله تولید درآمد ملی و حفظ منابع و چشم‌اندازهای طبیعی در کشورهای غیرصنعتی و غیر صنعتی شناخته شده است (Marzo-Navarro, 2016). بر اساس تعاریف ارائه شده از این نوع گردشگری، اکوتوریسم را سفری مسئولانه در طبیعت و بازدید از مناطق طبیعی دست‌نخورده جهت لذت از طبیعت تعریف شده (Fun and et al, 2014) و شاخه‌ای از گردشگری نامیده‌اند که حفاظت از محیط‌زیست را ترویج نموده و از توسعه پایدار حمایت کند (Jensen, 2018). اکوتوریسم بخشی از گردشگری طبیعی می‌باشد که با هدف گردش و تفریح در مناطق طبیعی و بکر انجام شود (Su et al, 2016). از نظر دیگر، گردشگری طبیعت‌گرا یکی از گرایش‌های صنعت جهانگردی است. چشم‌اندازهای طبیعی، طبیعت و محیط‌زیست طبیعی (مانند عارضه‌های ژئومورفولوژی، رودخانه‌ها، کویرها، گیاهان و جانوران، کوه‌ها و دره‌ها) به‌عنوان کانون جاذبه‌های مورد نظر گردشگران و بازدیدکنندگان در گردشگری طبیعت‌گرا قلمداد می‌شود (Karadimitriou and Pappas, 2019). گردشگری طبیعت‌گرا با توجه به ویژگی‌های منحصربه‌فرد آن، به‌طور روزافزون با توجه به وجود چشم‌اندازهای طبیعی، پتانسیل‌های بکر در برخی کشورها به‌عنوان عامل توسعه رو به گسترش است (Tussyadiah et al, 2018). گردشگری طبیعت‌گرا آن دسته از فعالیت‌هایی را شامل می‌شود که مستقیماً با منابع و جذابیت‌های طبیعی سروکار دارد. این نوع گردشگری با محیط‌های طبیعی و بکر و دست‌نخورده و همچنین نواحی حفاظت‌شده مرتبط می‌شود و عمدتاً در تعامل با جاذبه‌های اکولوژیکی قرار دارد (Lonn et al, 2018). این نوع گردشگری فعالیتی است که برای لذت بردن و احساس آرامش در دامن طبیعت، ارضای حس لذت‌جویی و کنجکاوی انجام می‌شود (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). این صنعت، یکی از صنایع مهم و با رشد سریع و یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های در حال رشد در اقتصاد جهانی است (منظم‌اسماعیل‌پور، ۱۴۰۰) که فرصت‌های جدید و متنوعی را برای بسیاری از کشورها، شهرها و مناطق مختلف به ارمغان می‌آورد (Pinos Navarrete and Shaw, 2021). توسعه گردشگری طبیعی تأثیرات زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است (شفقتی و حجازی‌زاده، ۱۳۹۹) و چشم‌اندازهای واقعی برای رشد اقتصادی پایدار و فراگیر را فراهم می‌کند (Postma et al, 2017). این بخش یکی از پردرآمد و اشتغال‌زاترین صنایع جهانی تبدیل گشته است (عزیزی‌خادم و همکاران، ۱۳۹۷) که ارزش‌های خارجی ایجاد می‌کند، توسعه منطقه‌ای را هدایت می‌کند، به‌طور مستقیم انواع مشاغل و فرصت‌های نوآوری و شرکت‌های کوچک و متوسط مقیاس را ایجاد و بسیاری از جوامع محلی را پشتیبانی می‌کند (Kalchenko et al, 2021). می‌تواند فرصتی برای تحرک اقتصادی به شمار آید (Gavrila-Paven, 2015). به همین خاطر امروزه صنعت گردشگری و از جمله گردشگری طبیعت‌محور و انواع آن (اکوتوریسم و ژئوتوریسم) تبدیل به یک ابزار و اولویت برای برنامه‌ریزی و توسعه کشورها شده است. بر اساس جدیدترین گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ (۲۰۲۰) گردشگری و بخش‌های آن مانند اکوتوریسم و ژئوتوریسم به‌عنوان محرک مهمی برای رشد اقتصادی در سطح جهانی و محلی است. همه این مطالب نشان دهند اهمیت گردشگری در اقتصادی جهانی و توسعه کشورها است. به‌طوری‌که توسعه گردشگری می‌تواند تغییرات ساختاری زیادی بر شیوه زندگی جامعه میزبان، تغییرات در اقتصاد محلی، تغییرات اجتماعی، تغییرات فرهنگی و تغییرات محیطی داشته باشد (Lee et al, 2010). در این زمینه، دی‌کورونوارو و همکاران (۲۰۲۰) استدلال کردند که گردشگری طبیعت‌گرایانه وقتی بر اساس حفظ جاذبه‌های طبیعی و اصول توسعه پایدار بنا شود، می‌تواند آگاهی از ارزش‌های فرهنگی و زیست‌محیطی را افزایش داده و به تأمین مالی حفاظت و مدیریت مناطق حفاظت‌شده و سایت‌های حساس کمک کند (DeQuero-Navarro et al, 2020). به همین خاطر است که توسعه گردشگری طبیعت‌گرایانه تبدیل به یک ابزار و اولویت برای برنامه‌ریزی توسعه جوامع شده است. اکثر محققان مرتبط با مطالعات گردشگری نیز معتقدند که توسعه گردشگری

طبیعی می‌تواند اثرات ساختاری زیادی بر شیوه زندگی جامعه میزبان، تغییرات در اقتصاد محلی، تغییرات اجتماعی، تغییرات فرهنگی و محیطی داشته باشد.

در بین انواع عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری طبیعت‌گرایانه، توجه به جذابیت و محبوبیت مکان‌ها و مقاصد این نوع گردشگری است. در این زمینه پاپ^۲ (۲۰۱۲) بیان داشتند که یکی از عوامل محبوبیت و شهرت گردشگری طبیعت‌گرایانه ایجاد جذابیت برای خود مکان‌های طبیعی اکوتوریسم و ژئوتوریسمی است. به گفته مور^۳ و همکاران (۲۰۲۱) توسعه گردشگری طبیعت‌گرایانه می‌تواند از طریق تنوع فرصت‌های شغلی، افزایش مزایا برای اقتصاد منطقه و توسعه و نگهداری زیرساخت‌ها، محرک اصلی جذابیت و توسعه بیشتر مکان‌ها شود. بدین معنی که توسعه گردشگری در یک منطقه، از طریق افزایش ارزش مناطق توریستی و ژئوتوریستی و جذابیت مکان‌های مرتبط با گردشگری تأثیر می‌گذارد (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). مهتا^۴ (۲۰۱۳) نشان دادند که رشد گردشگری طبیعت‌محور وابسته به افزایش جذابیت‌های مکان‌های و مقاصد گردشگری است و از این طریق به جذابیت منطقه و جاذبه‌های گردشگری کمک کند. ما و همکاران (۲۰۱۸) نشان دادند که جذابیت مکان‌های گردشگری، رشد گردشگری پایدار در آینده را فراهم می‌کند و به‌عنوان عاملی جهت گسترش گردشگری طبیعت‌گرا می‌باشد (Ma et al, 2018). علاوه بر این، گردشگری توزیع مزایای اجتماعی-اقتصادی مربوط به هزینه‌های گردشگران (به‌عنوان مثال درآمد، شغل) و تعامل با ساکنان محلی (به‌عنوان مثال حفاظت از منابع طبیعی) را ترویج می‌کند و از این طریق به جذابیت بیشتر مکان‌های گردشگری کمک می‌کند (Epler Wood et al, 2019). آدونگو و همکاران (۲۰۱۷) تقاضا برای کالاهای خاص و خدمات تخصصی، اقامت، مسافرت و خدمات حمایتی و برآوردن نیازهای بازارهای مسافرتی و نوظهور (مانند ماجراجویی، طبیعت‌گردی، خلاقیت و ورزش) را عوامل مؤثر بر جذابیت مقاصد و مکان‌های گردشگری طبیعی معرفی کردند (Adongo et al, 2017). محیط‌زیست طبیعی و دارایی‌های طبیعی یک منطقه و مقصد، ابزار مهمی دیگری است که در جذابیت و توسعه مکان‌ها، کشورها و مقاصد گردشگری طبیعی تأثیرگذار است. ریم‌کلاف و همکاران (۲۰۲۱) نیز استدلال کردند که افزایش جذابیت و محبوبیت مکان‌ها به دلیل تأثیرات مثبت گردشگری و توجه به مکان‌های گردشگری، باعث حفظ محیط‌زیست و توسعه سایر بخش‌های اقتصادی جامعه محلی می‌شود (Raimkulov et al, 2021). البته برخی از محققان نیز این ارتباط را به‌عنوان عامل منفی در نظر گرفته‌اند. به‌عنوان مثال، یاکوبسن^۵ و همکاران (۲۰۱۹) استدلال کردند که افزایش جذابیت مکان‌ها از طریق گردشگری می‌تواند اثرات منفی بر مکان‌های طبیعی داشته باشد و با ایجاد فشار بر منابع طبیعی به ناپایداری زیست‌محیطی کمک کند. لوکی‌گیل^۶ و همکاران (۲۰۱۸) نیز بیان کردند که افزایش جذابیت مکان‌ها به دلیل ازدحام و شلوغی جمعیت گردشگران، اغلب منجر به تخریب مقاصد گردشگری و مکان‌های گردشگری می‌شود. با این حال، بر اساس گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (۲۰۲۰) که در بین سازمان‌های جهانی بیشترین مطالعات را در حوزه اقتصاد گردشگری دارد، می‌توان گفت که توسعه گردشگری طبیعی از طریق حفظ دارایی‌های طبیعی و حمایت از توسعه و نگهداری مقاصد اکوتوریسمی و ژئوتوریسمی بر جذابیت مناطق و مکان‌های گردشگری تأثیر می‌گذارد.

استان لرستان و به ویژه شهرستان خرم‌آباد سرزمینی با آب‌وهوای معتدل و کوهستانی است که برای گردشگران دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است و هرکس با هر سلیقه‌ای می‌تواند مکانی مطابق میل خود برای لذت بردن در دسترس داشته باشد و در سال‌های اخیر پذیرایی بسیاری از گردشگران طبیعی بوده است. به‌طوری‌که گردشگری طبیعت‌محور در این منطقه به‌صورت‌ها و انگیزه‌های مختلف شکل گرفته است. وجود پتانسیل‌های مختلف طبیعی و ژئوتوریسمی این منطقه برای جذب گردشگر، بر اهمیت توسعه اکوتوریسم و ژئوتوریسم در این منطقه افزوده است. به‌طوری‌که در سال ۱۳۹۳، استان لرستان به‌عنوان پایتخت ژئوتوریسم کشور شناخته شده است. همچنین شرایط اقلیمی مناسب و پتانسیل‌های مختلف طبیعی چون کوه‌های زاگرس مرتفع، جنگل‌های بلوط، آبشارهای زیبا این منطقه بر اهمیت اکوتوریسم در این منطقه افزوده است.

2- Popp

3- Mor

4- Mehta

5- Jacobsen

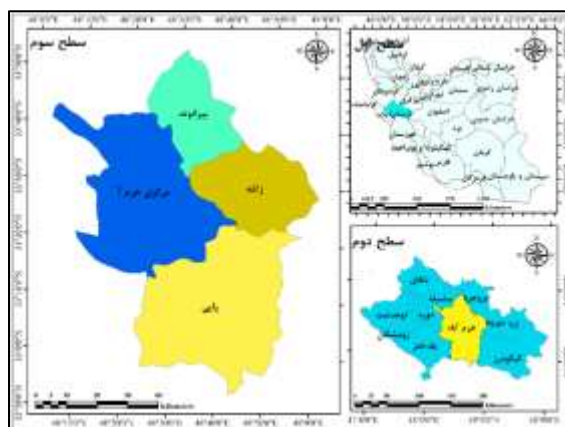
6- Luque-Gil

به طوری که گردشگری کوهستانی و طبیعت‌محور در این منطقه به صورت‌ها و انگیزه‌های مختلف شکل گرفته است و در صورت توجه به این صنعت از نظر زیست‌محیطی می‌تواند علاوه بر توسعه خود گردشگری طبیعت‌محور به جذابیت و محبوبیت مکان‌های طبیعی و توریستی و ژئوتوریستی شهرستان کمک نماید؛ بنابراین در این مطالعه نیز بررسی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌های توریستی و ژئوتوریستی در استان لرستان و شهرستان خرم‌آباد به عنوان منطقه مورد پژوهش پرداخته شد. سؤالات این پژوهش عبارت‌اند از: مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌های توریستی و ژئوتوریستی شهرستان خرم‌آباد کدام‌اند؟ مهم‌ترین راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های طبیعی در شهرستان خرم‌آباد کدام‌اند؟

روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه

شهرستان خرم‌آباد در مرکز استان لرستان واقع شده که از شمال به شهرستان‌های سلسله و دلفان، از شمال شرق به شهرستان بروجرذ، از شرق به شهرستان‌های الیگودرز و درود، از جنوب به شهرستان پلدختر و از غرب به شهرستان کوهدشت محدود شده است (شکل ۱). شهرستان خرم‌آباد در زاگرس مرتفع قرار گرفته و به دلیل وجود جاذبه‌هایی چون آبشار بیشه، آبشار گریت، آبشار هفت چشمه، کوه‌های زاگرس مرتفع، جنگل‌های بلوط و دیگر جاذبه‌های کوهستانی، قرار گرفتن در مسیر گذرگاه‌های باستانی از شرایط مناسب برای توسعه گردشگری طبیعت‌گرایانه برخوردار است و این جاذبه‌ها در کنار دیگر جاذبه‌های کوهستانی، بر اهمیت گردشگری و اکوتوریسم و ژئوتوریسم در این منطقه افزوده است و این منطقه را به عنوان یکی از مقاصد مهم طبیعت‌گردی در ایران تبدیل کرده است. به طوری که سالیانه گردشگران و طبیعت‌گردان بسیاری به این منطقه سفر می‌کنند در اشکال (۱ تا ۳) نقشه و منطقه مورد مطالعه و برخی از جاذبه‌های طبیعت‌گردی منطقه مورد مطالعه آورده شده است.

شکل (۱). نقشه موقعیت منطقه مورد مطالعه

شکل (۳). تصاویری از جاذبه‌های طبیعی لرستان (بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد)

شکل (۲). آبشار بیشه در شهرستان خرم‌آباد

داده و روش کار

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. مطالعات نظریه‌ای از طریق روش اسنادی، داده‌ها میدانی نیز از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. برای تحلیل و تکمیل داده‌ها از روش مشاهده نیز استفاده شد. در واقع برای بررسی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت مکان‌های توریستی و ژئوتوریستی بر اساس نوع و به‌به دست آوردن اطلاعات از این دو روش بهره گرفته شد. جامعه آماری، شامل کارشناسان و متخصصان حوزه گردشگری آشنا با جاذبه‌های طبیعی استان لرستان و از جمله شهرستان خرم‌آباد هستند که به‌عنوان نمونه‌های مورد مطالعه انتخاب شدند. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند ۵۰ نمونه برای تکمیل پرسش‌نامه و انجام مصاحبه انتخاب شد. برای پاسخگویی به سؤالات تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری (توصیفی و استنباطی) و تحلیل کیفی استفاده شد. برای پاسخگویی به سؤال پژوهش و در مورد شناسایی عوامل و شاخص‌های افزایش جذابیت مکان‌ها با توجه به توسعه گردشگری از مدل لجستیک استفاده شد. همچنین برای شناسایی راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد از طریق مصاحبه با کارشناسان نمونه این راهبردهای با توجه به شرایط منطقه مورد مطالعه شناسایی شد و بر اساس نظرات کارشناسان برای شناسایی مهم‌ترین راهبردها از مدل رادار استفاده شد. روایی پرسش‌نامه با استفاده از روایی محتوا سنجیده و مورد تأیید قرار گرفت که توسط افرادی متخصص (۵ کارشناس) در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. به منظور سنجش پایایی، از یک نمونه اولیه شامل ۱۵ پرسش‌نامه پیش‌آزمون گرفته شد و میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ^۷ محاسبه شد. آلفای به‌دست‌آمده کل ۰/۹۶ که بالاتر از ۰/۷۰ است، نشان دهنده قابل قبول بودن پایایی ابزار سنجش می‌باشد جدول (۱).

جدول (۱). میزان آلفای محاسبه شده

متغیر	عامل	شاخص	گویه	آلفای کرونباخ
عوامل افزایش جذابیت مکان‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی	۴	۱۶	۶۰	۰/۹۶

نتایج

بررسی توزیع فراوانی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی گروه سنی که به سه گروه، بین ۳۰ تا ۴۰، ۴۱ تا ۵۰ و ۵۱ سال به بالا تقسیم شده است؛ مربوط به گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال با فراوانی ۲۳ پاسخگو و

۴۶ درصد بوده است. از نظر تحصیلات ۱۷ پاسخگو معادل ۳۴ درصد دارای مدرک دکترا یا دانشجوی دکترا بوده‌اند. از نظر جنسیت، ۸۲ درصد پاسخگویان مرد و مابقی زن بوده‌اند. از نظر تأهل ۷۸ درصد پاسخگویان متأهل و ۲۲ درصد مجرد بوده‌اند. از نظر شغل ۲۶ درصد از پاسخگویان از جزء اساتید دانشگاه‌ها و یا مدرس دانشگاه‌های مختلف بوده‌اند جدول (۲).

جدول (۲). ویژگی‌های فردی پاسخگویان			
مشخصات پاسخ‌دهنده	بیشترین پاسخگو	تعداد پاسخگو	درصد
سن	۴۱ تا ۵۰	۲۳	۴۶
تحصیلات	دکترا یا دانشجوی دکترا	۱۷	۳۴
جنسیت	مرد	۴۱	۸۲
تأهل	متأهل	۳۸	۷۸
شغل	استاد/ یا مدرس دانشگاه	۱۳	۲۶

عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی

برای بررسی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی شهرستان خرم‌آباد از مدل لجستیک استفاده شد. در این مدل و نخستین خروجی در تحلیل مدل، آماره X^2 برای سنجش اعتبار و نیکویی مدل است که از نتیجه اجرای آزمون HL (Hosmer- Lemeshow) به دست می‌آید. سطح معنی‌داری و آماره X^2 بیانگر معنی‌داری و نیکویی برازش آن با داده‌های آماری می‌باشد جدول (۳).

جدول (۳). آزمون HL برای سنجش اعتبار و معنی‌داری مدل	
آماره X^2	سطح معنی‌داری (p)
۳۹/۰۰۲	۰/۰۰۰

بعد از برآورد اعتبار مدل، عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد مورد بررسی قرار گرفت. بررسی مدل مورد نظر نشان داد که برخی متغیرها (متغیرهای با علامت **) بیشترین اثر را بر جذابیت مقاصد، جاذبه‌ها و مکان‌های گردشگری در شهرستان خرم‌آباد داشته‌اند. متغیرهای با (علامت **) نیز در سطح معنی‌داری (۰/۰۰۵) کم و بیش در این زمینه اثرگذار بوده‌اند. متغیرهای بدون علامت اثرگذاری چندانی نداشته‌اند. بررسی‌ها با توجه به نظر کارشناسان نمونه و مصاحبه با آن‌ها جدول (۴) نشان می‌دهد که گردشگری طبیعت‌محور و توسعه آن در طبیعت بکر و دست نخورده استان لرستان و از جمله شهرستان خرم‌آباد در درجه اول وابسته به محصولات گردشگری اکوتوریستی و ژئوتوریستی با ضریب تأثیر (۰/۷۳۶) می‌باشد و این عامل به‌عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد شناسایی شد. به‌طوری‌که چشم‌اندازهای بکر طبیعی و دست نخورده استان لرستان و شهرستان خرم‌آباد، آب‌وهوای چهارفصل منطقه، حیات جانوری و پوشش گیاهی این منطقه همگی به‌عنوان عوامل و متغیرهای مؤثر بر ارائه محصولات گردشگری اکوتوریستی و ژئوتوریستی در منطقه عمل کرده‌اند. بررسی مدل نشان داد که حفاظت دارایی‌های طبیعی با ضریب تأثیر (۰/۶۸۲) دومین عامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد بوده است. در بین شاخص‌های این عامل، به ترتیب حفظ محیط‌زیست منطقه و توجه به حفاظت از آن، ترویج و تبلیغ جاذبه‌های گردشگری محلی و شهرستان خرم‌آباد از طریق رسانه‌های جمعی، شبکه‌های اجتماعی و غیره، مدیریت جاذبه‌ها/ مکان/ سایت‌های گردشگری و داشتن برنامه‌های زیست‌محیطی در منطقه بیشترین اثر را داشته‌اند.

سومین عامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد حفظ و توسعه زیرساخت‌های مرتبط با توسعه گردشگری طبیعت‌گرا با ضریب تأثیر (۰/۴۹۱) شناسایی شد. بر اساس مصاحبه‌ها وجود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، توسعه و تجهیزات جذب گردشگر، حفظ فضاهای عمومی و فضاهای گردشگری و ایجاد استراحتگاه‌ها در طبیعت از جمله شاخص‌های مهم در این زمینه هستند که لازم است در بحث‌های برنامه‌ریزی به آن‌ها توجه شود.

نهایتاً وجود فرصت‌هایی رونق گردشگری در استان لرستان و از جمله شهرستان خرم‌آباد با ضریب تأثیر (۰/۴۴۶) به‌عنوان چهارمین عامل مهم در این زمینه شناسایی شد. بررسی‌ها نشان داد که وجود خدمات تخصصی مرتبط با گردشگری و توسعه آن، وجود بنگاه‌های گردشگری که در راستای توسعه گردشگری خدمات ارائه دهند، وجود خدمات اقامتی و غذایی در منطقه برای گردشگران و آژانس‌های مسافرتی و تورهای گردشگری در این زمینه مؤثر بوده‌اند. به‌صورت کلی نتایج تحقیق نشان داد که در بحث توسعه گردشگری طبیعت‌محور بر خلاف گردشگری انسانی، خود محصولات گردشگری اکوتوریستی و ژئوتوریستی و حفاظت از دارایی‌های طبیعی به‌عنوان محصولات منحصربه‌فرد گردشگری بیشترین نقش و اثر را در توسعه این نوع گردشگری دارند. لذا خود طبیعت عامل مهمی برای جذب گردشگران و توسعه این نوع گردشگری می‌باشد.

جدول (۴). عوامل و شاخص‌های افزایش جذابیت مکان‌های اکوتوریسمی و ژئوتوریستی

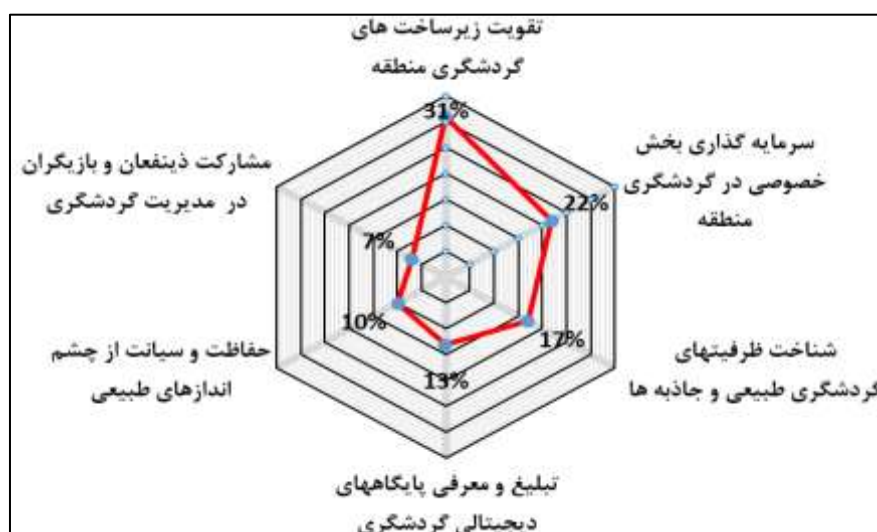
عامل	شاخص	ضریب	انحراف استاندارد	آماره Z
حفظ / توسعه	وجود زیرساخت‌های حمل‌ونقل	۰/۴۸۵*	۰/۰۳۴	۱۱/۲۱۱
زیرساخت‌ها	توسعه و تجهیزات جذب گردشگر	۰/۳۵۲	۰/۰۴۳	۶/۳۵۸
(۰/۴۹۱)	حفظ فضاهای عمومی و فضاهای گردشگری	۰/۴۰۶*	۰/۰۳۹	۹/۰۳۹
	ایجاد استراحتگاه‌ها در طبیعت	۰/۷۲۱**	۰/۰۳۴	۱۳/۵۱۲
محصولات	حیات جانوری	۰/۶۳۸**	۰/۰۳۷	۱۰/۷۲۳
گردشگری	پوشش گیاهی	۰/۶۴۹**	۰/۰۳۸	۱۰/۵۰۷
اکوتوریستی و	آب‌وها	۰/۶۷۸**	۰/۰۳۶	۱۱/۲۳۴
ژئوتوریستی	چشم‌اندازهای بکر طبیعی	۰/۹۸۲**	۰/۰۳۵	۱۸/۲۲۱
(۰/۷۳۶)				
حفاظت	داشتن برنامه‌های زیست‌محیطی در منطقه	۰/۳۸۹	۰/۰۴۱	۷/۹۸۷
دارایی‌های	ترویج جاذبه‌های گردشگری محلی	۰/۷۸۸**	۰/۰۳۴	۱۱/۲۱۴
طبیعی (۰/۶۸۲)	حفظ محیط‌زیست منطقه	۰/۸۵۳**	۰/۰۳۳	۱۵/۱۱۱
	مدیریت جاذبه‌ها/ مکان / سایت‌های گردشگری	۰/۶۹۸**	۰/۰۳۴	۱۱/۵۵۳
فرصت‌هایی رونق	وجود خدمات تخصصی مرتبط با گردشگری	۰/۴۱۸	۰/۰۵۱	۵/۲۳۵
گردشگری	وجود بنگاه‌های گردشگری	۰/۲۹۸	۰/۰۵۴	۵/۰۱۲
(۰/۴۴۶)	وجود خدمات اقامتی و غذایی در منطقه	۰/۶۶۸**	۰/۰۳۷	۱۰/۸۸۹
	آژانس‌های مسافرتی و تورهای گردشگری	۰/۳۹۹	۰/۰۴۳	۶/۱۴۲
* معنی‌داری در سطح ۵ درصد؛ ** معنی‌داری در سطح ۱ درصد				

راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی

علاوه بر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در گردشگری طبیعت‌محور برای کاهش مشکلات و چالش‌های مربوط به اکوتوریسم و ژئوتوریسم، برخی راهبردها و راهکارهایی نیز وجود دارد که در صورت اجرای موفق آن‌ها می‌توان چشم‌انداز توسعه گردشگری

و گردشگری طبیعت‌محور در شهرستان خرم‌آباد را به سمت پایداری سوق داد. برای شناسایی این راهبردها با مصاحبه با کارشناسان نمونه این راهبردهای با توجه به شرایط منطقه مورد مطالعه شناسایی شد و بر اساس نظرات کارشناسان برای شناسایی مهم‌ترین راهبردها از مدل رادار استفاده شد. نتایج مصاحبه نشان داد که مهم‌ترین راهبردهای توسعه اکوتوریسم و ژئوتوریسم در شهرستان خرم‌آباد به صورت زیر می‌باشند:

- هدف‌گذاری صحیح و تخصیص بودجه جهت ایجاد تأسیسات پذیرایی در مناطقی که دارای جاذبه‌های گردشگری هستند (مانند پذیرایی ارزان قیمت، کلبه‌های کوهستانی، خانه‌های جوانان و مهمانخانه‌های کوچک در شهرستان)؛
 - شناخت ظرفیت‌ها و مناطق گردشگری طبیعی، جاذبه‌های طبیعی و ایجاد برنامه‌های حفظ جاذبه‌های استان و شهرستان؛
 - تبلیغ و معرفی پایگاه‌های دیجیتالی گردشگری (مثل سایت‌های طبیعی، جاذبه‌ها و غیره) و ایجاد تورهای گردشگری مجازی در منطقه؛
 - تقویت زیرساخت‌های گردشگری مانند توسعه سیستم حمل‌ونقل، ایجاد تعمیرگاه‌های اتومبیل و یا برقراری تعمیرگاه‌های سیار در جاده‌های کوهستانی شهرستان که از این امکانات محروم هستند؛
 - مشارکت فعال تمام ذینفعان و بازیگران فرایند مدیریت جاذبه‌های گردشگری به خصوص در نواحی دورافتاده و مناطق بکر و طبیعی شهرستان و استان و با هدف حفظ محیط‌زیست و توسعه گردشگری پایدار؛
 - تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری و ایجاد تعاونی‌های گردشگری طبیعت‌محور به عنوان نهادهای غیردولتی که کلبه مراحل گردشگری مشتمل بر تبلیغات، پذیرش، راهنمایی، اسکان، مسافرت و غیره مرتبط با گردشگران را به خوبی ساماندهی و برگزار می‌کنند.
 - تشویق و ترغیب مردم به رعایت و اقدام به قوانین و مقررات مربوط به حفاظت و صیانت از چشم‌اندازهای طبیعی و جاذبه‌های گردشگری طبیعی منطقه.
- در مدل رادار شکل (۴) و طبق نظرات کارشناسان اولویت‌بندی و درصد مهم‌ترین راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد ترسیم گردید. بر این اساس مهم‌ترین راهبردهای توسعه گردشگری طبیعی به این صورت بود که تقویت زیرساخت‌های گردشگری منطقه با ۳۱٪ در اولویت اول قرار داشت. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در گردشگری منطقه با ۲۲٪ در اولویت دوم و شناخت ظرفیت‌های گردشگری طبیعی و جاذبه‌ها با ۱۷٪ در اولویت سوم قرار داشت. سایر راهبردها در مدل رادار مشخص شده‌اند.

شکل (۴). مدل رادار راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی

بحث و نتیجه‌گیری

گردشگری طبیعت‌محور در قالب اکوتوریسم و ژئوتوریسم بیش از شش دهه است که رشد مداومی را تجربه کرده و فرصت‌های جدیدی را برای بسیاری از کشورها به ارمغان آورده است. گردشگری طبیعت‌محور فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و زیست‌محیطی بسیاری برای جوامع مقصد ارائه می‌دهد. درعین حال توسعه گردشگری طبیعی نیازمند شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی می‌باشد که با استفاده از این عوامل چالش‌های پیش رو مرتفع و در راستای توسعه گردشگری محور اقدام نمود. در استان لرستان و از جمله در شهرستان خرم‌آباد نیز با وجود پتانسیل‌های مختلف و بیشماري چون مناطق بکر و کوهستانی در دل زاگرس مرتفع، جنگل‌های بلوط، وجود آبشارهای فراوان مانند آبشار بیشه، آبشار گریت، آبشار هفت‌چشمه و آبشار نوژیان و چشمه‌های فراوان و غیره که این منطقه برای جذب گردشگر بیعی دارد و اثراتی که صنعت گردشگری می‌تواند بر زندگی ساکنان منطقه داشته باشد، بر اهمیت گردشگری طبیعت‌محور در این منطقه افزوده است و به‌عنوان یکی از بهترین راهکارها برای پایداری این منطقه می‌تواند در نظر گرفته شود. لذا یکی از عوامل رفع این چالش‌ها و دستیابی به رشد پایدار و فراگیر گردشگری طبیعت‌محور توجه و شناسایی عوامل و شاخص‌های مؤثر بر افزایش جذابیت مکان‌های گردشگری است. با توجه به اهمیت این موضوع در توسعه گردشگری پایدار در تحقیق حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی استان لرستان و شهرستان خرم‌آباد به‌عنوان منطقه مورد مطالعه پرداخته شد. بررسی نتایج تحقیق نشان داد که گردشگری طبیعت‌محور و توسعه آن در طبیعت بکر و دست‌نخورده استان لرستان و از جمله شهرستان خرم‌آباد در درجه اول وابسته به محصولات گردشگری اکوتوریستی و ژئوتوریستی می‌باشد و این عامل به‌عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد شناسایی شد. حفاظت دارایی‌های طبیعی دومین عامل مؤثر بر افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی در شهرستان خرم‌آباد بوده است. حفظ و توسعه زیرساخت‌های مرتبط با توسعه گردشگری طبیعت‌گرا و نهایتاً وجود فرصت‌هایی رونق گردشگری در استان لرستان و از جمله شهرستان خرم‌آباد به‌عنوان چهارمین عامل مهم در این زمینه شناسایی شد. به‌صورت کلی نتایج تحقیق نشان داد که در بحث توسعه گردشگری طبیعت‌محور برخلاف گردشگری انسانی، خود محصولات گردشگری اکوتوریستی و ژئوتوریستی و حفاظت از دارایی‌های طبیعی به‌عنوان محصولات منحصربه‌فرد گردشگری بیشترین نقش و اثر را در توسعه این نوع گردشگری دارند. نتایج در زمینه راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی شهرستان خرم‌آباد نشان داد که تقویت زیرساخت‌های گردشگری منطقه، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در گردشگری منطقه، شناخت ظرفیت‌های گردشگری طبیعی و جاذبه‌ها طبیعی، تبلیغ و معرفی پایگاه‌های دیجیتالی گردشگری طبیعی، حفاظت و صیانت از چشم‌اندازهای طبیعی و مشارکت دینفعان و بازیگران در مدیریت گردشگری طبیعی به‌عنوان مهم‌ترین راهبردهای افزایش جذابیت جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی شهرستان خرم‌آباد می‌باشند که در مباحث برنامه‌ریزی گردشگری لازم است به این راهبردها و تلاش در جهت اجرای آن‌ها مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه گردشگری قرار گیرد. به همین خاطر توجه و تأکید بر آن‌ها می‌تواند ضمن توسعه گردشگری بر حفاظت از محیط‌زیست، حفظ امکان طبیعی و گردشگری، عامل پایداری گردشگری در این شهرستان باشند. دستیابی به این امر در شهرستان علاوه بر مشارکت سازمان‌های دولتی مستلزم مشارکت آگاهانه همه بازیگران و دینفعان مربوطه و همچنین رهبری سیاسی قوی برای اطمینان از مشارکت گسترده و ایجاد اجماع است. در رابطه با یافته‌های این پژوهش، برای افزایش جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌های گردشگری طبیعی در منطقه مورد مطالعه و کل کشور نکات زیر پیشنهاد می‌شود:

الف) اولین پیشنهاد در زمینه افزایش جذابیت جاذبه‌ها و مکان‌های گردشگری شناسایی عامل و شاخص‌های مؤثر بر جذابیت مکان‌ها و جاذبه‌ها با توجه به مقاصد شهری و روستایی است که با توجه به‌عنوان مؤثر بر افزایش جذابیت هر مکان استراتژی و راهکار مشخصی برای توسعه مکان‌ها و جاذبه‌ها در نظر گرفت؛

ب) تعیین محل اقامت بازدیدکنندگان، نوع و مدت اقامت بازدیدکنندگان، مشخص کردن سایت‌های حساس با توجه به حجم بازدیدکنندگان راهکار دیگری برای حفاظت از جاذبه‌ها و مقاصد گردشگری منطقه است؛

ج) حفظ / توسعه و نگهداری زیرساخت از عوامل مهم و تأثیرگذار بر افزایش جذابیت مکان‌ها و مقاصد گردشگری در شهرستان خرم‌آباد شناسایی شد، توسعه و بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، توسعه تجهیزات برای پذیرش و جذب بازدیدکنندگان (اقامت‌ی / پذیرایی) و ایجاد مراکز همایش / استراحتگاه‌ها برای پذیرش و جذب بازدیدکنندگان می‌تواند ضعف ناشی از این عامل را جبران کند و به تبع به افزایش جذابیت بیشتر مکان‌ها کمک کند؛

و) حفظ دارایی‌های طبیعی در مناطق طبیعی و بکر استان و شهرستان خرم‌آباد از نیازها و عوامل مهم در جذابیت مکان‌ها بر اساس نوع مقاصد گردشگری به خصوص در زمینه گردشگری طبیعی است. در این زمینه حفظ محیط زیست و دارایی‌های طبیعی و اصالت مقصد گردشگری می‌تواند ضمن افزایش جذابیت مقاصد گردشگری طبیعی به توسعه گردشگری نیز کمک نماید.

تقدیر و سپاس‌گزاری

در پایان از تمام کارشناسان عزیز که با صبر و شکیبایی مثال‌زدنی به سؤالات پاسخ داده و کمال همکاری را با نویسندگان داشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود. این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- شفقتی، مهدی، حجازی‌زاده، زهرا، (۱۳۹۹)، پتانسیل‌های اقلیمی مؤثر جهت برنامه‌ریزی و توسعه صنعت گردشگری در استان گیلان. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰ (۵۶): ۱-۱۸.
- طولابی‌نژاد، مهرشاد، پودینه، محمدرضا، طولابی‌نژاد، میثم، (۱۳۹۹)، گردشگری روستایی: مدیریت و بازاریابی، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
- طولابی‌نژاد، مهرشاد، منظم اسماعیل‌پور، علی، رحمانی، ثنا، صادقی، خدیجه. (۱۴۰۱). اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۲۲ (۶۵): ۲۸۳-۳۰۱.
- عزیزی‌خادم، الهام، رنگزن، کاظم، کابلی‌زاده، مصطفی، تقی‌زاده، ایوب، (۱۳۹۷)، رتبه‌بندی مکان‌یابی دهکده گردشگری با تأکید بر معیارهای زیست‌محیطی به روش تاپسیس، مطالعه موردی شهرستان شوش. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۸ (۵۱): ۱۸۱-۱۶۵.
- منظم اسماعیل‌پور، علی. (۱۴۰۰). تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی روستاهای سواحل دریای عمان. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۱ (۶۳)، ۳۸۱-۴۰۱.
- Adongo, C. A., Badu-Baiden, F., & Boakye, K. A. A. (2017). The tourism experience-led length of stay hypothesis. *Journal of outdoor recreation and tourism*, 18, 65-74.
- DeQuero-Navarro, B., Aoun Barakat, K., Shultz, C. J., Araque-Padilla, R. A., & Montero-Simo, M. J. (2020). From Conflict to Cooperation: A Macromarketing View of Sustainable and Inclusive Development in Lebanon and the Middle East. *Environmental Management*, 66, 232-247.

- Epler Wood, M., Milstein, M., Ahamed-Broadhurst, K. (2019). *Destinations at Risk: The Invisible Burden of Tourism*. The Travel Foundation.
- Fun, F. S., Chiun, L. M., Songan, P., & Nair, V. (2014). The impact of local communities' involvement and relationship quality on sustainable rural tourism in rural area, Sarawak. The moderating impact of self-efficacy. *Procedia-social and behavioral Sciences*, 144, 60-65.
- Gavrila-Pavena, I. (2015), Tourism opportunities for valorizing the authentic traditional rural space-study case: Ampoi and Mures Valleys micro region, Alba County, Romania, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 188(3): 276-281.
- Jacobsen, J. K. S., Iversen, N. M., & Hem, L. E. (2019). Hotspot crowding and over-tourism: Antecedents of destination attractiveness. *Annals of Tourism Research*, 76, 53-66.
- Jensen, S. (2018), Is Growing Urban-Based Ecotourism Good News for the Rural Poor and Biodiversity Conservation. A Case Study of Mikumi, Tanzania, *The Environmental Crunch in Africa*, 4(3), 113-135.
- Kalchenko, S., Karman, S., & Arabadzhyskiy, A. (2021). Management of Regional Development of Green Tourism Facilities. *Path of Science*, 7(6), 2006-2012.
- Karadimitriou, C. Pappas, N. (2019), Virtual Reality and Nature Tourism. In: *Tourism Naturally Conference*, 4-6 June, Buxton, United Kingdom.
- Lee, C. K. Kang, S. K. Long, P. and Reisinger, Y. (2010), Residents' perceptions of casino impacts: a comparative study, *Tourism Management*, 31 (2): 189- 201.
- Lonn, P., Mizoue, N., Ota, T., Kajisa, T., & Yoshida, S. (2018). Evaluating the contribution of community-based ecotourism (CBET) to household income and livelihood changes: A case study of the Chambok CBET program in Cambodia. *Ecological Economics*, 151, 62-69.
- Luque-Gil, A. M., Gómez-Moreno, M. L., & Peláez-Fernández, M. A. (2018). Starting to enjoy nature in Mediterranean mountains: Crowding perception and satisfaction. *Tourism management perspectives*, 25, 93-103.
- Ma, E., Hsiao, A., & Gao, J. (2018). Destination attractiveness and travel intention: the case of Chinese and Indian students in Queensland, Australia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 23(2), 200-215.
- Marzo-Navarro, M., Pedraja-Iglesias, M., & Vinzón, L. (2016). Development and validation of the measurement instruments of the determinant elements of integrated rural tourism. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 40(4), 476-496.
- Mehta, R. (2013). Understanding perceived retail crowding: A critical review and research agenda. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 20(6), 642-649.
- Mor, M., Fisher-Gewirtzman, D., Yosifof, R., & Dalyot, S. (2021). 3D Visibility Analysis for Evaluating the Attractiveness of Tourism Routes Computed from Social Media Photos. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 10(5), 1- 20.
- Nyaupane, G. P., Morais, D. B., & Graefe, A. R. (2004). Nature tourism constraints: A cross-activity comparison. *Annals of tourism research*, 31(3), 540-555.
- Pinos Navarrete, A., & Shaw, G. (2021). Spa tourism opportunities as strategic sector in aiding recovery from Covid-19: The Spanish model. *Tourism and Hospitality Research*, 21(2), 245-250.
- Popp, M. (2012). Positive and negative urban tourist crowding Florence, Italy. *Tourism Geographies*, 14(1), 50-72.
- Postma, A., Cavagnaro, E., & Spruyt, E. (2017). Sustainable tourism 2040. *Journal of Tourism Futures*, 3(1), 13- 22.
- Raimkulov, M., Juraturgunov, H., & Ahn, Y. J. (2021). Destination attractiveness and memorable travel experiences in Silk Road tourism in Uzbekistan. *Sustainability*, 13(4), 1- 19.
- Su, I, Huang. S and Huang. J, (2016), Effects of Destination Social Responsibility and Tourism Impacts on Residents' Support for Tourism and Perceived Quality of Life, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 2(1), 1-19.
- Tussyadiah, I. P., Wang, D., Jung, T. H., & tom Dieck, M. C. (2018). Virtual reality, presence, and attitude change: Empirical evidence from tourism. *Tourism Management*, 66, 140-154.